

MASKULiINNE EKSiSTENTSIALiSM MASCULiNE EXiSTENTIALiSM

Kunst Margus
Margus Punabi
Punabi Art
kogust Collection

artiklite with
autorid articles by

Indrek Grigor
Kadri Asmer
Tiiu Talvistu

Tartu 2016

Sisukord Contents

Sissejuhatus Introduction	Indrek Grigor	7
Margus Punabi kunstikogust Margus Punab's Art Collection	Indrek Grigor	11
Autori vastutus: seksuaalsusest kunstis ja kunsti piiridest The Responsibility of the Artist: About Sexuality in Art and the Limits of Art	Kadri Asmer	25
Avangardi aabits ABC of the Avant-Garde	Tiiu Talvistu	39

MASKULIINNE EKSISTENTSIALISM MASCULINE EXISTENTIALISM

Intros by Indrek Grigor

Viiekümnendatest kuuekümnendateni 50s – 60s	55
Avangardi aabits ABC of the Avant-Garde	83
ANK '64	85
SOUP '69	103
Visarid	119
Kaasaskõndijad On the Sidelines	135
Seitsmekümnendatest üheksakümnendateni 70s – 90s	149
Nullindatest tänapäevani 00s – today	215
The Age of Sex	279
Miliuseum	321
Väliskunst International Art	347

KUNSTNIKE PORTREED ARTISTS' PORTRAITS

Intros by Margus Punab

Jüri Arrak	363
Meiu Münt	377
Mall Nukke	385
Enn Põldroos	395
Jaan Toomik	405
Valeri Vinogradov	419
Mare Vint	429
Nimeregister Index	445

Koostajad / Editors
Kadri Asmer, Indrek Grigor

Graafiline kujundus / Graphic design
Peeter Laurits

Keeletoimetaja / Language editor
Anti Saar

Tõlge / Translation
Refiner Translations OÜ

Reproduktioonid / Reproductions
Malev Toom,
Stanislav Stepaško (esikaanel / front page),
Eesti Kunstimuuseumi digikogu (lk. 407 / p. 407)

Esikaanel / On the front page
Marko Mäetamm, Pieni Eero, 1991, pastell, paber, 118 x 425
Marko Mäetamm, Pieni Eero, 1991, pastel on paper, 118 x 425

Trükikoda / Printing house
Greif OÜ

© Autorid / Authors

ISBN 978-9949-81-296-7

Jüri Palm Lüüriline juhtum, 1967, õli, lõuend, 55 x 62
Lyrical Incident, 1967, oil on canvas, 55 x 62

SISSEJUHATUS INTRODUCTION

Indrek Grigor

Doctor Margus Punab owns a noteworthy collection of Estonian art – though a relatively young collection started in the early 00s, it currently has over 700 works. The historical core of the collection comprises avant-garde art of the 60s and 70s, but as well as these older works, Punab also collects contemporary art, which focuses on identity, sexuality and the portrayal of masculine existentialism. In regard to the historical work, which in this catalogue is discussed under the heading “ABC of the Avant-Garde”, Punab’s interest in seeking and creating visual parallels primarily between the artists in the groups who have been immortalised in history is very clear. In the process, he highlights others who worked alongside these artists and also other influencers. The collection contains examples of Estonian art classics as well as marginal works by those same artists, but also the work of artists whose work has gone unnoticed by institutional art history. The collection’s contemporary section, which is presented here in the section “Masculine Existentialism”, reveals for both the artist and the collector the key issues of being human at a far more personal level. The historical as well as contemporary part of the collection express Punab’s special interest as a collector in the art process. The importance of a specific work in relation to the artist’s career and for art history generally plays

Doktor Margus Punabile kuulub märkimisväärne eesti kunsti kogu. Veel suhteliselt noores, 00ndate esimesel poolel alustatud kollektsioonis on praeguseks üle 700 tulme. Kogu ajaloolise osa tuuma moodustab 60ndate ja 70ndate avangard, kuid varasema materjali kõrval kogub Punab ka tänapäevast kunsti, keskendudes sealjuures identiteedi, seksuaalsuse ja mehelikkuse eksistentsialistlikele kujutustele. Ajaloolise kihistuse juures, mida käesolevas kataloogis tähistab mõistepaar “avangardi aabits”, ilmneb Punabi huvi otsida ja luua visuaalseid paralleele ennekõike rühmituste koosseisus ajalukku põlistatud autorite vahel, tuues selle käigus esile ka n-ö kõrvalsammujaid ja mõjutajaid. Nii on kogus eesti kunsti klassikasse kuuluvate autorite ja teoste kõrval oluline osakaal tuntud autorite marginaalsetel töödel, kuid ka valik institutsionaalse kunstiajaloo poolt tähelepanuta jäänud autorite teoseid. Kolektsiooni tänapäevane kihistus, mis on koondatud pealkirja “Maskuliinne eksistentsialism” alla, harutab nii autori kui koguja jaoks märksa isiklikumal tasandil inimeseks olemise sõlmküsimusi, kuid nii ühes kui teises väljendub Punabi kui koguja eriline huvi kunstilise arengu protsessi vastu. Kogumisstrateegias on sealjuures kesksel kohal ühe või teise teose olulisus nii konkreetse autori

biograafia kui kunstiajaloo jaoks. See on ka ilmselt põhjuseks, miks Punabit seriaalsed iseloomu tööd eriti köidavad.

Käesolev kataloog, mis heidab pilgu Margus Punabi kunstikogule, on ajendatud kolmest paralleelselt avatud näitusest Tartus 2016. aasta septembris, ning neile oktoobris järgnevast väljapanekust Tallinnas Mikkeli muuseumis. Esimene Punabi kunstikogu tutvustav näitus, "Mees, seksuaalsus, kunst", toimus 2012. aastal Tartu Kunstimajas. Toonase näituse mõtteliseks järjeks on neli aastat hiljem Nooruse galeriisse loodud ekspositsioon "Maskuliinne eksistentsialism". Sarnast temaatilist joont jälgib ka "Vägi ja valu. Teosed Margus Punabi kogust" Mikkeli muuseumis. 2014. aastal Kondase keskuses eksponeeritud Punabi kogu omapäraselt ajaloolist poolt tutvustav "Avangardi aabits" on mõnevõrra kahandatud ja ümbertoimetatud kujul seekord eksponeeritud Jakobi galeriis ning Tartu Kunstimaja suures saalis saab näha fotokunstinäitust "The Age of Sex", mis moodustab Punabi kunstikogu värskema kihistuse.

Kataloogi juhatavad sisse kolme Tartu kunstiteadlase artiklid. Indrek Grigor tutvustab Punabit kui kunstikogujat ja heidab põgusa pilgu kogu üldolemusele. Tiiu Talvistu artikkel "Avangardi aabits" vaatab kogu üht kahest olulisemast suunast, 60ndate ja 70ndate kunstiuuendajate töid, võrdluses kunstiuuendajate kogudega. Kadri Asmeri "Autori vastutus: seksuaalsusest kunstis ja kunsti piiridest" teeb ajaloolise ekskursi inimkeha ja seksuaalsuse avameelsesesse kujutamisse kunstis, mis moodustab teise olulise teemaderingi Punabi kunstikogus, peegeldudes eriti tänapäevastel, aga valikuliselt ka kogus olevatel ajaloolistel töödel.

Kataloogi pildiline osa on jaotatud viide rubriiki. Kronoloogilisel printsiibil üles ehitatud "Maskuliinne eksistentsialism" tutvustab Punabi kogu tänapäevasemat osa, mille keskmes on meheks, aga ka laiemalt inimeseks olemise eksistentsialistlik paleus. Eesti kunsti kõrval sisaldab see ka valikut väliskunstnike tööd Punabi kogus. Eraldi ala pealkirja "Avangardi aabits" alla on koondatud 60ndate ja 70ndate põlvkonna kunstiuuendajate varased katsetused. Omaette peatükk on eraldatud ka fotokunstile, mis on Punabi kogu uusim

a central role in the aim of the collection. This is probably also why Punab is especially interested in works that are produced in series.

This catalogue accompanies three exhibitions, which open in Tartu in September 2016 and which are followed by another exhibition in Tallinn at the Mikkel Museum. The first exhibition of works from Punab's collection "Man, Sexuality, Art" took place in 2012 at the Tartu Art House. The current exhibition "Masculine Existentialism" at Noorus Gallery can be perceived as its notional sequel. The same thematic idea is followed through in "Might and Pain. Works from Margus Punab's Collection" at the Mikkel Museum. "ABC of the Avant-Garde" at the Kondas Centre in 2014, which presented the unique historical side of Punab's collection, is this time on show at Jakobi Gallery in a slightly smaller and reworked form, while in the big gallery at the Tartu Art House one can see the photography exhibition "The Age of Sex", which is the most recent part of Punab's collection.

The catalogue begins with articles by three art historians from Tartu. Indrek Grigor presents Punab as an art collector and takes a brief look at collecting generally. Tiiu Talvistu's article "ABC of the Avant-Garde" looks at one of the two important focuses of the collection – the works of art innovators of the 60s and 70s and compares these with works in art museums. Kadri Asmer's "The Responsibility of the Artist: About Sexuality in Art and the Limits of Art" takes a historical digression into the open-minded representation of the body and sexuality in art – the other central aspect of Punab's collection – and reflects especially upon the contemporary work but also a selection of the historical work in the collection.

The visual material in the catalogue is divided into five sections. "Masculine Existentialism" presents the most contemporary part of Punab's collection, where man is its central focus, but also the more general existential ideal of being human. Alongside Estonian work, this section also has a selection of international art from Punab's collection. Under the heading, "The ABC of the Avant-Garde" are included the

early experimental works of innovative artists of the 60s and 70s. A separate chapter is devoted to photography, which is Punab's most recent focus of interest. To illustrate Punab's method and strategy, which aims to present the continuous development of art, the catalogue presents a selection of authors whose work Punab has endeavoured to collect in all stages of their careers. As a mark of respect and recognition for one of the most colourful art collectors in Estonian art history, Matti Milius, whose role Punab emphasises in the development of his approach to collecting, there is a separate section titled "Miliuseum", which provides an overview of the work that came from Milius' collection.

suund. Näitlikustamiseks Punabi kui kunstikoguja meetodit ja strateegiat, mille eesmärk on kajastada kunsti kui kestva arengut, tutvustab kataloog eraldi seitset kunstnikku, väikest valikut autoreist, kelle kõiki loomingulisi etappe on Punab kogujana püüdnud katta. Tunnustuse ja kummardusena eesti kunstiajaloo ühele värvikaimale kunstikogujale Matti Miliusele, kelle rolli oma kunstikogumise strateegia väljakujundamisel Punab ka rõhutab, sisaldab kataloog eraldi rubriiki "Miliuseum", mis annab ülevaate Miliuse kunstikogust pärinevatest teostest.

MARGUS PUNABI KUNSTIKOGUST MARGUS PUNAB'S ART COLLECTION

Indrek Grigor

When talking about collecting art and art collectors there are quite a number of fairly standard themes, and it cannot be ruled out that collector's themselves, irrespective of their personality, taste and particular professions are in a sense, similar. Art collecting is generally associated with economic security, and the collectors are often entrepreneurs (for example Charles Saatchi) or heirs (for example Peggy Guggenheim) and – discounting the last example – they are usually male. Collections that have been started by colourful figures and are not connected with money or the market – Herbert and Dorothy Fogel in New York or Matti Milius in Tartu – though well known, are generally the exception.

The Contemporary Art Museum of Estonia provided a reasonably good overview of art collecting in Estonia with their exhibition "Collection of Desires. Privatized Art".¹ On the basis of five collections² of work produced after re-independence, the exhibition aimed to present a typical portrait of the local art collector. Over the last five years the Mikkel

Kunstikogumisest ja kunstikogujaist rääkides on olemas terve rida suisa standardseid teemasid ning ei saa välistada, et ka kogujad ise, olenemata isiksuse, maitse ja elukutse eripäradest, teatud mõttes sarnased on. Nii on kunstikogumine üldiselt seotud majandusliku heoluga ja kogujaks on sageli ettevõtja (näiteks Charles Saatchi) või pärija (näiteks Peggy Guggenheim) ning – viimase näite kiuste – enamasti meessoost isik. Kogud, mille on rahast ja turust sõltumatult asutanud lihtsalt värvikad isikud – Herbert ja Dorothy Fogel New Yorgis või Matti Milius Tartus – on küll kuulsad, kuid üldpilti vaadates siiski erandlikud.

Kunstikogumisest Eestis andis võrdlemisi hea ülevaate Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumi näitus "Ihade kollektsioon. Privatiseeritud kunst",¹ mis esitas viie kunstikogu põhjal² valiku pärast taasiseseisvumist loodud teostest Eesti erakogudes, eesmärgiga modelleerida kohaliku kunstikoguja tüüpportree. Eesti kunsti klassikale või üksikutele valdkondadele keskendunud erakogude tutvustamisega on viimased viis aastat pühendunud

¹ "Ihade kollektsioon. Privatiseeritud kunst", Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseum 28.07.2012–26.08.2012. Kuraator Anders Härm.

² Kaupo Karelson, Robert Kimmel, Laur Kivistik, Armin Kõomägi, Rain Tamm.

¹ "Collection of Desires. Privatized Art", Contemporary Art Museum of Estonian 28.07.2012–26.08.2012. Curator Anders Härm.

² Kaupo Karelson, Robert Kimmel, Laur Kivistik, Armin Kõomägi, Rain Tamm.

Valdur Ohakas

Keskpäev. Inimesed vajavad lilli, 1969, õli, lõuend, 133 x 187
Midday. People Need Flowers, 1969, oil on canvas, 133 x 187

tegelenu Mikkel Muuseum,³ mille taga võib oletada muuseumitöötajate professionaalset huvi heita pilk sageli suletud erakogudesse. Oluline küsimus kunstikogu juures ongi selle ligipääsetavus kunstiteadlastele ja laiemale avalikkusele. Eestis on Mart Lepp olnud vast aktiivsem oma kogust ise näitusi kureerima ja kogus leiduva kohta ka trükiseid publitseerima. Jaan Manitski muuseum Viinistus on ainus eraalgatuslik kunstimuuseum Eestis. Ning Enn Kunilast on kujunenud omamoodi metseenifiguur, kui küsimuseks on tema kunstikogusse kuuluva eesti kunstiklassika eksponeerimine. Ka Margus Punabi kunstikogu populaarsus põhineb osaliselt asjaolul, et omanik on olnud lahke töid kogust muuseumide ja galeriide näitustele laenama, on ise oma kogu põhjal kureeritud näitusi algatanud ning on ka käesoleva raamatu idee autor.

Keda huvitavad selles võrdluses rahvusvaheliselt tuntud kunstikogud, sellele võib soovitada Läti kunstikriitika portaali *Arterritory.com* koostatud intervjuukogumikke "Arterritory Conversations with Collectors".⁴

Nimetatud näituste ning suure hulga hõlpsalt kättesaadavate artiklite ja raamatute taustal, mille teemaks on kunstikogud ja -kogumine, tundub sissejuhatus kogumisse kui praktikasse käesoleva, Margus Punabi kogule keskenduva raamatu seisukohalt koormav ja ebatarvilik. Palun heal lugejal lihtsalt meeles pidada, et kuigi pea kõik kunstikogud alustavad oma kogu saamisloost rääkimist tõdemusega, et igal kollektsionääril on oma tee, siis viitab selle tõdemuse korduvus asjaolule, et neis lugudes ning selles, kuidas kunstiloolastele ja -kriitikutele neid lugusid esitada meeldib, on ka palju sarnasusi – koguni oma kaanon, mille ka alljärgnev artikkel vaikimisi omaks on võtnud.

3 "Kuldaja värvid. Eesti klassikaline maalikunst Enn Kunila kollektsioonist", "Lõvist leevikeseni. Animalistikat perekond Sterni kogust", "Vene ikoonid. Gunnar Savisaare kogu", "Portree kujutavas kunstis. Eesti erakogude põhjal" jne. 15.10.2016–märts 2017 on Mikkel muuseumis eksponeeritud ka "Vägi ja valu. Teosed Margus Punabi kogust".

4 "Arterritory Conversations with Collectors No. 1", 2014 ja "Arterritory Conversations with Collectors No. 2" 2015. [Riga] Arterritory.com.

Museum³ has dedicated itself to presenting private collections that focus on Estonian art classics or other specific focus areas. We can assume that this is inspired by the professional interest of the museum workers to look behind the often closed doors of private collections. An important question regarding art collections is their accessibility to art theorists and the broader public. In Estonia, Mart Lepp has possibly been the most active in curating exhibitions of work from his collection and producing publications about his collection. Jaan Manitski's museum at Viinistu is the only art museum in Estonia started on the basis of private initiative. Enn Kunila has developed into a unique type of art patron when it comes to exhibiting classics of Estonia art from his collection. The popularity of Margus Punab's collection is partly due to his generosity in lending work to museums and galleries, and he too has instigated curated exhibitions of his collection and his is the idea behind this book.

For anyone interested in a comparison with internationally known art collectors then I can recommend the collection of interviews published by the Latvian portal of art criticism *Arterritory.com* "Arterritory Conversations with Collectors".⁴

Against the background of the abovementioned exhibition and the large number of easily accessible articles and books on art collectors and collecting, it seems that an introduction to collecting as a practice in a book dedicated to Margus Punab's collection would be unnecessary. I just ask the good reader to remember that even though most art collectors when they talk about how they started their collections begin with the notion that every collector has their own path. The repetition of this notion suggests that there are many similarities – even a canon – in these stories and how art

3 "Colours of the Golden Age. Classical Estonian Painting from Enn Kunila's Collection", "From a Lion to a Bullfinch. Animals in Art from the Stern Family Collection", "Russian Icons. Gunnar Savisaar's Collection", "Portraiture in Fine Art. Based on Estonian Private Collections", etc. 15.10.2016 – March.2017 is also exhibited "Might and Pain. Works from Margus Punab's Collection" at the Mikkel Museum.

4 "Arterritory Conversations with Collectors No. 1" (2014) and "Arterritory Conversations with Collectors No. 2" (2015). [Riga] Arterritory.com.

writers and critics like to present them, and which the following article also quietly accepts.

Dr. Margus Punab

Naturally, as elsewhere in the world, Estonia has its own entrepreneur patrons, but in the context of Tartu and especially from a historical perspective, the role of doctors as art patrons stands out. But without specific research it is difficult to claim to what extent this still rings true today, but the myth of art-loving doctors is alive and well and the men's health specialist, Margus Punab, is living proof. He himself has talked about the art collections of older colleagues and fraternity friends from the Estonian Student Society, primarily the art collection of his wife Mari Punab's grandfather, Valter Hiie, which he lived amongst for six years in Tartu. Ülo Lepp and Veinart Põkk also had noteworthy collections. Hiie and Lepp collected the work of their contemporaries, who over time became classics. Punab mentions this as an important impetus, which inspired him to start collecting, and which caused him to focus his attention on his contemporaries.

Considering this, one should not underestimate the fact that Punab is from a generation for whom visiting exhibitions and art works as gifts were a part of everyday life. Punab himself says that even while he was in school he visited exhibitions and knew the art museum quite well.⁵ As a curiosity Punab's name can also be found among the list of artists in the third annual exhibition of the Soros Center for Contemporary Art, "Biotopia".⁶

5 "Intervjuu kunstikogujaga", Jaak Visnap's interview with Margus Punab, *Minu esimene kunstikogu*, 1/ 2012.

6 Margus Punab took part in the Soros Center for Contemporary Art third annual exhibition "Biotopia" with a work titled "The Decline of the West". In the catalogue the work is described thus, "In the upper row from left to right, there are 4 photos of ever more sparsely located and of increasingly poorer quality spermatozooids. Underneath, there are 3 diagrams depicting the decline of the male fertility potential during the late half century." "Biotopia" was on show in seven galleries: Tallinn Art Hall, Tallinn Art Hall Gallery, Vaal Gallery, Sammas Gallery, Tallinn City Gallery, Institute of History Gallery and the Dominican Monastery. 22.11.–17.12.1995 (curators Sirje Helme and Eha Komissarov). Margus Punab's work was shown in the Tallinn Art Hall.

Dr. Margus Punab

Loomulikult on Eestis, nii nagu mujal maailmas, omad ettevõtjaist kunstimetseenid, kuid Tartu seisukohalt ja eriti ajaloolises perspektiivis torak silma arstide roll kunsti ostjatena. Kuigi ilma konkreetse uurimiseta on keeruline väita, mil määral see tänapäeval enam pädeb, on müüt kunstilembestest arstidest endiselt elus ja meestearst Margus Punab on selle elavaks tõestuseks. Ka ta ise on rääkinud vanemate kolleegide, ennekõike abikaasa Mari Punabi vanaisa Valter Hiie kunstikogust, mille keskel ta Tartus kuus aastat elas. Ent märkimisväärsed kogud olid olnud ka arstidest seltsivendadel Eesti Üliõpilaste Seltsist Ülo Lepal ja Veinart Põkil. Hiie ja Lepp olid sealjuures kogunud oma kaasaegseid, kes aja jooksul klassikuteks kujunesid. Seda asjaolu nimetab Punab ühe sisulise tõukena, mis tedagi kogumist alustades just enda kaasaegsete autorite juurde viis.

Kuid kõige selle juures ei saa ilmselt ka alahinnata Punabi pärimist põlvkonnast, kelle jaoks näituste külastamine ja kunstiteos kui kingitus olid osa argipäevast. Nii ütleb Punab end juba põhikoolist saati aastanäitusi külastanud olevat ning kunstimuuseumi võrdlemisi hästi tundvat.⁵ Teatava kurioosumina võib Punabi nime leida ka 1995. aastal toimunud Sorose Kaasaegse Kunsti Keskuse kolmanda aastanäituse „Biotopia“ kunstnike seas.⁶

Esimese kustiostu tegi Punab 1990. aasta 18. detsembril Tartu Kunstiühingu⁷ oksjonil, kus meenutuste kohaselt oli esimeseks müüdud tööks Silja Salmistu "Maastik" (1990), mis müüdi alghinnaga,

5 "Intervjuu kunstikogujaga", Jaak Visnapi intervjuu Margus Punabiga, *Minu esimene kunstikogu*, nr. 1/ 2012.

6 Margus Punab osales Sorose Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse kolmandal aastanäitusel "Biotopia" teosega "Õhtumaa allakäik". Kataloogis kirjeldatakse teost järgmiselt: "Ülareas 4 fotot vasakult paremale üha hõredamalt paiknevate ja üha halvema kvaliteediga Spermatoosididega. Nende all 3 graafikut, millel on kujutatud meeste fertiilsuse potentsiaali langus viimase poole sajandi jooksul". Näitust "Biotopia" eksponeeriti seitsmes galeriis: Tallinna kunstihoone, Tallinna Kunstihoone Galerii, galerii Vaal, galerii Sammas, Linnagalerii, Ajaloo Instituudi Galerii, Dominiiklaste Klooster. 22.11.–17.12.1995 (kuraatorid Sirje Helme ja Eha Komissarov). Margus Punabi töö oli eksponeeritud Tallinna Kunstihoones.

7 Kunstiühingu Pallas õigusjärglane 1988–1999.

ning esimeseks tööks, millele tehti ka pakkumisi, Kaupo Muugi "Päikese sillerdus" (1990).

Oma kunstikogu enim mõjutanud sündmuseks loeb Punab 2010. aasta 22. augustil toimunud kohtumist Tartu legendaarse kunstikoguja Matti Miliusega. Sellest sai alguse kahe mehe vaheline intensiivse suhtluse periood, mille mõjul vormus mõne järgneva kuu jooksul Punabi edasine kogumise strateegia ja ka kogu täpsemad suundumused. Kuid Punabi tegevus kunstikogujana oli alanud juba varem. Alates 2004. aastast oli kogusse laekunud ca kümme teost aastas, nende hulgas mitu tööd tuntud tartlastelt Margus Meinartilt ja Ilmar Kruusamäelt, aga ka näiteks Lembit Sarapuult. Ning võrdlemisi selgelt oli 2010. aastaks välja kujunenud ka Punabi huvi 60ndate ja 70ndate avangardi vastu. Kogus on esindatud Silvia Jõgever, Valve Janov, Ülo Sooster, Jüri Arrak, Malle Leis, Tõnis Vint, Enn Põldroos ja mitmed teised. Avangardihuvile oli omapoolse tugeva tõuke andnud ka Kumu kunstimuuseumi näitus "POPkunst Forever!" 2009. aasta lõpus.⁸ Kuid just kohtumine Miliusega käivitas täiesti uue etapi.

Oma väikesesse, ent kiirelt kasvavasse, tol hetkel vähem kui sajast teosest koosnevasse 60ndate ja 70ndate eesti avangardile keskenduvasse kogusse Ilmar Malini teoseid otsinud Punabile, kes oli juba kohaliku kuulsusega kunstikoguja, helistas Tartu legendaarne kollektsoonäär Matti Milius, kes oli toona oma elu jooksul kokkulunitud ja kingiks

⁸ "POPkunst Forever!", Kumu kunstimuuseum 27.11.2009–11.04.2010. Kuraator Sirje Helme.

Punab made his first art purchase in 1990 at the Tartu Arts Association⁷ auction on 18th December, where according to hearsay the first work sold was Silja Salmistu's "Landscape" (1990), which sold for the starting price, and the first work to be bid for was Kaupo Muug's "Iridescence of the Sun" (1990).

Punab considers his meeting on 22nd August 2010 with the legendary Tartu art collector Matti Milius to be the most important event to influence his collection. This was the beginning of a very intense period of association between these two men, and one that in the following months influenced Punab's future collecting strategy and the focus of the collection. But Punab's work as a collector had already started earlier than this. Since 2004, about ten works per year were acquired for the collection, including many works by the well-known Tartu artists Margus Meinart and Ilmar Kruusamäe, and also Lembit Sarapuu for example. By 2010, Punab's interest in the 60s and 70s avant-garde was reasonably well established. The collection included work by Silvia Jõgever, Valve Janov, Ülo Sooster, Jüri Arrak, Malle Leis, Tõnis Vint, Enn Põldroos and many others. His interest in avant-garde art was boosted by the Kumu Art Museum's exhibition "POPkunst Forever!" at the end of 2009.⁸ But it was the meeting with Milius that activated a completely new phase in his collecting.

Punab, already an art collector of local repute, looking for work by Ilmar Malin for his rapidly growing collection of 60s and 70s Estonian avant-garde art, and which at that time numbered less than one hundred works, received a phone call from the legendary Tartu collector Matti Milius. Milius, whose art collection, acquired during his lifetime either because he begged for the work or had been given them as a gift, had started to sell work piece-by-piece and offered to sell Punab a painting by Harri Pudersell. But it was Ilmar Malin's "Portrait of Johnny B Isotamm" (1972) that changed hands.

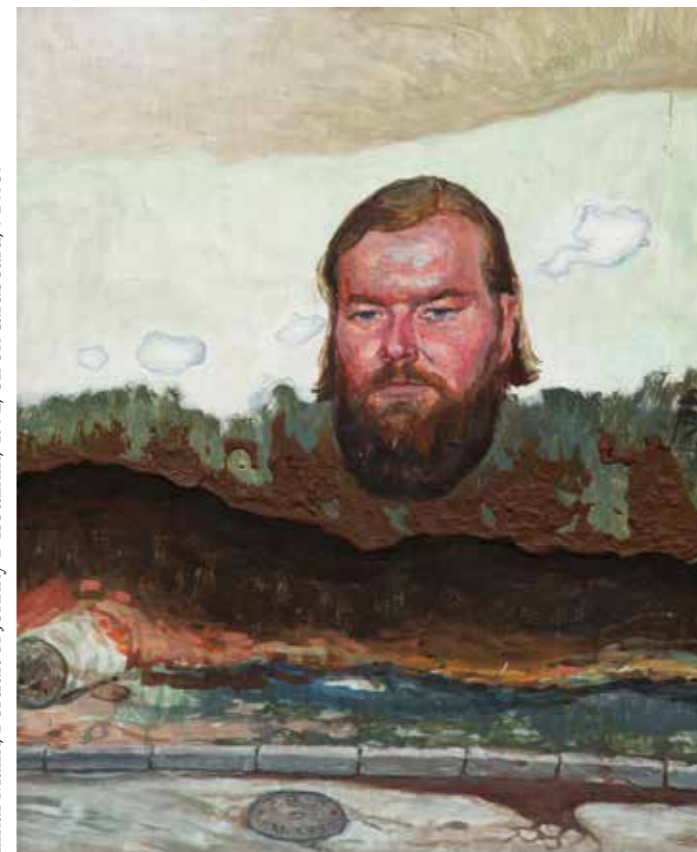
In Milius, Punab found not only a man from whom he was lucky enough to buy Malin's painting but also a unique curator and advisor, who though he did

⁷ Formerly Pallas Arts Association, 1988–1999.

⁸ "POPkunst Forever!", Kumu Art Museum 27.11.2009–11.04.2010. Curator Sirje Helme.

not manage to directly influence the strong-willed Punab in the focus of his collection, but according to Punab, opened up a treasure trove of opportunities, directing his attention to details and departures in the artists' work and the value of significant work in artist's lives.

In addition, collecting 1960s and 1970s avant-garde was for Punab a purely pragmatic decision, because outstanding examples of Estonian art from before the Second World War circulated rarely and were generally only sold at auction and for a relatively high price. Even though avant-garde masters had already been discovered by collectors at the beginning of the noughties, the prices were still reasonable and many artists were still alive and accessible – everyone who met Tõnis Vint remembers the occasion. Punab developed a close relationship with Jüri Arrak, which continues even today and is also expressed in the collection, and Ülo Sooster's drawings, for example, reached Punab via Valve Janov, whose own work also has an important place in the collection. The change, which Milius brought to the principles of the collection, was the emphasis of the importance of the artist as a person. The artwork is not only a work of art but also the

saadud kunstikogu tükk tüki haaval realiseerima asunud, ning pakkus müüa üht Harri Puderselli maali. Omanikku vahetas sel korral aga hoopis Ilmar Malini maalitud "Johnny B Isotamme portree" (1972).

Miliuse näol leidis Punab mitte ainult mehe, kelle käest tal õnnestus omandada Malini maal, vaid ka omamoodi kuraatori või nõuandja, kes kogu kujundamisel väga isepäist Punabit küll otsest mõjutada ei suutnud, kuid kes Punabi enese sõnul avas talle siiski terve võimaluste varalaeka, juhtides tähelepanu detailidele ja kõrvalekalletele kunstnike loomingus ning murdeliste teoste väärtusele biograafias.

1960ndate ja 1970ndate avangardi kogumine oli Punabi jaoks kõigele lisaks ka puht pragmaatiline otsus, sest silmapaistvaid töid eesti kunstist enne Teist maailmasõda liigub vähe ning neid müüakse üldjuhul oksjonitel, suhteliselt kõrgete hindadega. Kuigi ka avangardi meistrid olid 00ndate algul kogujate poolt juba avastatud, olid hinnad veel taskukohased ning paljud autorid ise elus ja ligipääsetavad. Kohtumine Tõnis Vindiga jääb meelde kõigile, kes seda kogunud. Jüri Arrakuga kujunes Punabil tihe kontakt, mis kestab tänini ning väljendub ka kogus, ja näiteks Ülo Soosteri joonistused jõudsid Punabini Valve Janovi kaudu, kelle enese töödel on kogus samuti oluline koht. Muutus, mille Milius kogumise põhimõtetesse tõi, seisnes autori kui isiku rolli tähtsustumises. Teos ei ole mitte ainult kunsti- vaid ka autorilooline. See äratundmine juhtis Punabi tähelepanu kaasaegsele kunstile ning kunstikogule tekkis kaks iseloomulikku fookust: "... meie kunstiuuendajad ... ja meie kaasaegne kunst, kus põhiteema on meheks ja inimeseks olemine."⁹

Mees, seksuaalsus, kunst

Kuigi Punab rõhutab Tartu legendaarse sürrealisti Ilmar Malini maalitud luuletaja Johnny B Isotamme portree puhul teose kunstilist väärtust, on paralleeli otsimine selle ja kolm aastat varem ostetud, sugugi mitte vähem legendaarse kunstniku

⁹ "Doktor kogub kunsti ja teeb õunamahla", Raimu Hansoni intervjuu Margus Punabiga, *Tartu Postimees*, 08.10.2014.

Ilmar Kruusamäe maali "Roheline lumi – Priidu Beieri portree" (1989–1993) vahel möödapääsmatu. Mõlemad on maalitud tugeva tartlasekuvandiga maalikunstnike poolt ning kujutavad Tartu poeete. Priidu Beieri puhul ütleb Punab sealjuures, et portreeritu on talle sama oluline kui autor. Kui 2012. aastal toimus Margus Punabi kogust esimene suurem näitus Tartu Kunstimajas "Mees, seksuaalsus, kunst",¹⁰ siis tähendas kunstikriitik Siram Postimehe veergudel, et "näitusel domineerib ootamatult portree"¹¹, täpsemalt kunstnike autoportree. Olgugi erinevatel põhjustel, on just autor ja tema aura see, mis Punabit kunstikogujana köidab. Milline on kunstniku maailmapilt, miks ja millal on toimunud ta loomingus muutused? Üksik töö haarab Punabit harva, ta läheneb teosele kui autori meeleseisundi väljendusele ajahetkes ning üritab tuvastada kunstniku loomingus need teosed, mis kunstniku olemust ühes või teises eluetapis kõige paremini väljendavad ja/või ühest etapist teise liikumist tähistavad. Nii oleval Enn Põldroosi "Bukett" (1971) maal, millega kunstnik sooritab läbimurde varasemast vaoshoitud toonidega sümbolismist märksa ekspressiivsemasse laadi.

Punabi eriliseks lemmikuks on teosed, mis moodustavad seeria. Paraku tänini vaid osaliselt kogusse kuuluv, ent Punabilt suisa detektiivitööd nõudnud sari on René Kari "Sinine, must ja valge" (1988). Kolmest erimõõdulisest sini-must-valgest maalist koosnevat sarja eksponeeriti 1988. aasta märtsis kunstniku isikunäitusel Draakoni galeriis, kust need KGB survele eemaldati. Sama sarja eksponeerimisega mõni kuu hiljem Tallinna Kunstihoone näitusel „Rahvuslik motiiv Eesti kunstis“ ei kaasnud aga mingit reaktsiooni. Autori enese sõnul jäi ta seeläbi viimaseks Eesti kunstnikuks, keda Nõukogude Liidu võimud taga kiusasid. Kaks kõnealuselt kolmest tööst kuuluvad Punabi kogusse. Leitud kodude seinalt väga erinevates keskkondades, sümboliseerivad need tööd oma erineva säilivusastme kaudu hästi ka Eesti sügavat sotsiaalset kihistatust. Sarja

creative work of the artist. This recognition directed Punab's attention to contemporary art and the art collection took on two distinctive directions "... our art innovators ... and our contemporary art where the main theme is being a man and a person."⁹

Man, sexuality, art

Even though Punab emphasises the artistic value of the portrait of poet Johnny B Isotamm painted by the well-known Tartu surrealist artist Ilmar Malin, the parallel between this and the painting by the no-less famous artist Ilmar Kruusamäe "Green snow – Portrait of Priidu Beier" (1989–1993) is unavoidable. Both are painted by painters with a strong Tartu image, and they portray Tartu poets. In Priidu Beier's case Punab says that the person portrayed is as important to him as the artist. When in 2012 the first large exhibition of Margus Punab's collection was held in the Tartu Art House titled "Man, Sexuality, Art"¹⁰ the art critic Siram wrote in Postimees newspaper that the "portrait unexpectedly dominates in the exhibition"¹¹, and to be precise artist's Self Portraits. Though for various reasons, it is specifically the artist and their aura which fascinates Punab as an art collector. What is the artist's view of the world, why have there been changes in their work and when? Rarely do individual works grab Punab, he approaches work as an expression of the artist's state of mind at a particular time and endeavours to identify the work in the artist's body of work, which best expresses the artist's quintessence at a particular point in the artist's life and/or marks the transition from one stage to the next. This is the case with Enn Põldroos' painting "Bouquet" (1971), where the artist endeavoured to break out of symbolism, with its restrained palette, towards a more expressive style.

Punab's special favourites are works, which form a series. Unfortunately, so far only part of René Kari's

series "Blue, Black and White" (1988) is in the collection and even this has required much detective work on the part of Punab. The blue-black-white painting comprising three sections in varying sizes was exhibited in March 1988 at the artist's solo show at Draakon Gallery from where the KGB forced their removal. The same series was shown

René Kari, Sinine, must ja valge, 1988, õli, kartong, 45 x 45
René Kari, Blue, Black and White, 1988, oil on cardboard, 45 x 45

a few months later at the Tallinn Art Hall exhibition "Nationalist Motif in Estonian Art" but did not provoke any reaction. According to the artist, he was the last Estonian artist to be persecuted by the Soviet Union. Two of the three paintings now belong in Punab's collection. Discovered on the walls of very different home environments, these works, because of their different levels of preservation, also neatly symbolise the deep social layering in Estonia. The owner of the third painting has, as yet not been identified.

Though finding and identifying interesting works is usually the result of the thorough study of art historical sources, Punab mostly relies on his intuition because like all collectors, and he admits this too, his understanding of art has changed over the years, yet art itself and the art historical material which informs him has essentially not changed. Just as the artist's world-view changes over time so too does the collector's. The French philosopher Roland Barthes was right in a way when he proclaimed the death of the artist because a work of art is open to endless re-interpretation

kolmanda töö omanikku pole aga seni õnnestunud kindlaks teha.

Huvipakkuvate teoste leidmise ja tuvastamise juurde kuulub küll ka põhjalik töö kunstiajalooliste allikatega, kuid samas usaldab Punab ennekõike oma vaistu, sest nagu kõik kogujad, nii möönab ka Punab, et ta arusaamine kunstist on aastatega muutunud, kuid kunst ise ning kunstiteaduslik materjal, mille kaudu end kurssi viia, ei ole olemuslikult teisenenud. Nii nagu muutub kunstniku maailmapilt,

nii muutub ajas ka koguja pilk. Prantsuse filosoofil Roland Barthes'il oli küll mõneti õigus, kui ta kuulutas autori surnuks, sest teos on tõepoolest avatud lõputule taas- ja ülelugemisele ning iga kord leiab lugeja sealt midagi, millest ta enne teadlik ei olnud, kuid see ei tähenda kaugeltki mitte, et surematu looja puudutus, mis teosest meistriteose teeb, oleks mehhaanilise reprodutseerimise ajastul kuhugi kadunud, nagu prognoosis sotsioloog Walter Benjamin juba 1936. aastal. Selle väite paikapidamatusest annab tunnistust asjaolu, et läänemaailma tõenäoliselt kuulsaim ning sellisena ka enim reprodutseeritud kunstiteos, Leonardo da Vinci "Mona Lisa", on endiselt maailma kalleim kunstiteos.

Siit võib järeldada, et erinevatel perioodidel ja erinevatel põhjustel on Punabile kui kunstikogujale ennekõike oluline autor ja tema ausus inimlikult tähtsate teemade käsitlemisel. Viimast piltlikustab käesolevas kataloogis alajaotus Kunstnike portreed, mis esitab valiku kunstnikke, kelle loometee kõiki

¹⁰ "Mees, seksuaalsus, kunst", Tartu Kunstimaja 09.05.–03.06.2012. Kuraator Jaan Toomik.

¹¹ Siram "Meestearst Punabi kunstikogust sai näitus "Mees, seksuaalsus, kunst"", *Postimees*, 30.05.2012.

⁹ "Doktor kogub kunsti ja teeb õnamahla", Raimu Hanson's interview with Margus Punab, *Tartu Postimees*, 08.10.2014.

¹⁰ "Man, Sexuality, Art", Tartu Art House 09.05.–03.06.2012. Curator Jaan Toomik.

¹¹ Siram, "Meestearst Punabi kunstikogust sai näitus "Mees, seksuaalsus, kunst"", *Postimees*, 30.05.2012.

etappe on Punab üritanud oma kogus kaardistada. Rubriigi mõte on näitlikustada ja seeläbi muuta paremini mõistetavaks, mis ja miks Punabit kunstniku loometee ja seeläbi kunsti juures köidab. Eelkõige toimetuskäsitluse põhjustel on kataloogi valitud: Valeri Vinogradov, Mall Nukke, Enn Põldroos, Jüri Arrak, Mare Vint, Jaan Toomik, Meiu Münt. Kuid see valik ei kata kaugeltki kõiki autoreid, kelle loomingu vastu Punab n-ö biograafilist huvi tunneb. Sii saaks lisada ka näiteks Kristiina Kaasiku, Malle Leisi, Andres Toltsi ning ka siis ei oleks nimekirja ei ammendav ega tulevikku silmas pidades lõplik.

Näituse "Mees, seksuaalsus, kunst" kõige tähelepanuväärsem seik oli ilmselt see, et näitus üldse aset leidis, arvestades, et Punab oli toona teadliku kogumisega tegelenud kaks aastat. Kuid isegi juba aasta varem, 2011, kui Punab Tartu Kunstimaja poole näituseplaani pöördus, oli ta tuntud kunstikoguja, kelle valduses oli terve rida olulisi töid, ning Punabi nimi oli seetõttu sageli ka kunstiteadlaste keelel. Olemasolevate andmete põhjal kasvas Punabi kogus 2010. aastal hinnanguliselt kaheksa ning 2011. aastal saja teose võrra. Näituse aset leidmise ajaks oli Punabi kogus ca kolmsada teost. Järgnenud aastatega on kogumise intensiivsus küll mõnevõrra vähenenud, ent tänaseks küündib teoste arv siiski juba seitsmesajani.

Foto

Punabi kogus värskeima kihistuse moodustab fotograafia. Teadlik fotokogumine sai tõuke 2012. aastal Viinis asuvas Albertina kunstimuseumis näitusel "Keha kui protest".¹² Temnikova ja Kasela galerii kutsel Viini Kunstimessi ja Viini galeriisid ning muuseumi külalastanud Punabit köitis Albertina muuseumis nähtud fotonäitus oluliselt rohkem kui Viini messil eksponeeritu. Iseäranis innustavalt mõjus Punabile näituse peamisi autoreid, britt John Coplans, kelle "Selg tõstetud kätega" (1984) ja "Upside down" (1992) ning neljast fotost koosnev sari "Autoportreed" jõudsid 2015. aastal ka Punabi kogusse. Paralleelselt kogunes hulk Eesti autorite töid: Toomas Kalve, Peeter Laurits, valik

¹² "Körper als Protest", Albertina 05.09.–02.12.2012. Kurator Walter Moser.

and re-checking, and each time the viewer finds something they did not know before, but this does not mean that the enduring touch of the creator, which makes a work of art a masterpiece, has disappeared during the period of mechanical reproduction, as the sociologist Walter Benjamin predicted already in 1936. The validity of this claim is proved by the fact that the most famous artwork and most reproduced in the western world, Leonardo da Vinci's "Mona Lisa", continues to be the world's most expensive.

From this it can be inferred that at different periods and for different reasons the artist and their honesty in addressing important social topics is of primary importance for Punab. This is visually expressed in the current catalogue in the section Artist's portraits, which presents a selection of artists, whom Punab has endeavoured in his collection to map in all stages of their careers. The aim of this section is to show what it is that fascinates Punab about the artist's career and work. Primarily for editorial reasons the following have been included in the catalogue: Valeri Vinogradov, Mall Nukke, Enn Põldroos, Jüri Arrak, Mare Vint, Jaan Toomik and Meiu Münt. But by no means does this selection cover all the artists for whom Punab has a biographical interest. We could also add Kristiina Kaasik, Malle Leis and Andres Tolts but even then the list would not be complete or final, if we consider the future.

Considering that Punab had at that time only been seriously collecting for two years the most notable fact about the exhibition "Man, Sexuality, Art" is that the exhibition took place at all. A year earlier, in 2011, when Punab first approached the Tartu Art House with his plan for an exhibition, he was already a known art collector, who owned many important works and was often spoken of by art historians. According to available information, Punab's collection grew in 2010 by an estimated two hundred works and in 2011 by one hundred. At the time of the exhibition Punab's collection held approximately three hundred works. In the following years the intensity of collecting slowed down and today the number has reached seven hundred.

Photography

The most recent part of the collection is photography. The inspiration for collecting photographs was instigated by the exhibition "Body as Protest" in 2012 at the Albertina art museum in Vienna.¹² Punab visited the Vienna Art Fair and Vienna galleries and museums at the invitation of Temnikova and Kasela Gallery, and he was captivated by the photography exhibition at Albertina Gallery more than anything on show at the Vienna Art Fair. He was especially taken with one of the main artists in the exhibition, the British artist John Coplans, whose "Back With Arms Above" (1984) and "Upside Down" (1992) and a series of four photographs titled "Self Portraits" he bought for his collection in 2015. At the same time, a large number of works by Estonian artists were also acquired – work by Toomas Kalve, Peeter Laurits, a selection from Tanja Muravskaja series, Liina Siib, Ly Lestberg and Toomas Volkmann's well-known portraits of Kiwa ("Untitled", 1998). At the Tartu Centre for Creative Industries young art auction, Punab bought Marge Monko's "Self Portrait with Cigar" (2007) and Anna-Stina Treumund's Self Portrait "Alfred" (2013). Jüri Okas' conceptual photo album "The Age of Sex" (1972), acquired previously, holds a separate place in the collection.

As well as photographs Punab's collection also contains a number of video works. These include Jüri Ojaveri's ironic look at perpetual readiness "Live and Shine" (2010) and "Short and Average Waves" (2010), Kiwa's "Pink" (1999) and the glue sniffing artist's "Euro-Antivision. Under the Yellow Flag" (1999) and even more hypnotising in its brutality, Jaan Toomik's video of a man tied to a field by his genitals "Untitled [Man]" (2001).

International art

Most of the international art in Punab's collection has found its way there more by chance than intention via Matti Milius' collection because Milius was known as much in Latvia as in Estonia and

¹² "Körper als Protest", Albertina 05.09.–02.12.2012. Curator Walter Moser.

John Coplans, Autoportree (Selg tõstetud kätega), 1984, foto, 50 x 38
John Coplans, Self Portrait (Back with Arms Above), 1984, photograph, 50 x 38

Tanja Muravskaja sarjadest, Liina Siib, Ly Lestberg ning Toomas Volkmani kuulsad portreed Kiwast ("Nimetu", 1998). Tartu Loomemajanduskeskuse Noore Kunsti Oksjonilt ostis Punab Marge Monko "Autoportree sigariga" (2007) ja Anna-Stina Treumundi autoportree "Alfred" (2013). Omaette positsioonis on Jüri Okase kontseptuaalne fotoalbum "The Age of Sex" (1972), mis oli kogus juba varem. Fotode kõrval on Punabi kogus ka mõned videokunstiteosed: Jüri Ojaveri igavese valmisoleku üle ironiseeriv "Ela ja Sära" (2010) ning "Lühikesed ja keskmised lained" (2010). Kiwa "Roosa" (1999) ja liimi nuusutava kunstniku "Euro-antivision. Kollase lipu all" (1999) ning oma jõhkruks veelgi hüpnotiseerivam Jaan Toomiku video suguelundeid pidi põllu külge seotud mehest, "Nimeta [Mees]" (2001).

Väliskunst

Enamus väliskunstist Punabi kogus on sinna sattunud pigem juhuslikult läbi Matti Miliuse kogu, kus tulenevalt sellest, et Milius oli Eestis sama tuntud kui Lätis, on ka palju Läti maalikunstnike töid,

sealjuures sellistelt läti kunstiajaloo parnassile kuuluvatelt autoritelt nagu Miervaldis Polis ja Ilmārs Blumbergs, kuid ka Andris Brēželt ning noorematest autoritest Eesti publikule võib-olla tuttavalt Läti Kunstiakadeemia maalikunstiprofessorilt Andris Vītoliņšilt.

Kuid Punab on väliskunsti ka galeriist ostnud: lisaks juba ülal mainitud briti fotograafide John Coplansile kuuluvad ta kogusse sihiteadlike ostudena ka ameerika fotograafi Sally Manni, vene maalikunstnike Elena Figurina ja Vladimir Ovchinnikovi tööd. Ärimelise Guido Sammelselja pankrotivarana müüki läinud kunstikogust omandas Punab Taani kunstniku Michael Kviumi joonistuse "Mees" (2001) ja kaks maali Peter Dreheri, juba enam kui viiest tuhandest väikesest maalist koosnevast ja endiselt kasvavast hüperrealistlikus laadis veeklaasi kujutavast sarjast "Tag um Tag guter Tag" nr. 937; 942 (1972 – tänapäev).

Väliskunsti on kogus kaugelt liiga vähe ning valik on liiga juhuslik, et siin saaks rääkida mingist teadlikust kogumisest. Senised ostud mõjuvad Punabit ka eesti kunstis köitnud motiivide ja teemade kajatusena väliskunstnike loomingus, tema enese väitel vormis, milles neid eesti kunstis ei esine. Kuid kuna sarnane protsess toimub ka vastupidi – John Coplansi kaudu fotokunsti leidnuna avastas Punab Eesti fotokunstnikud ning asus koguma nende, mitte välismaa fotokunstnike töid –, siis võib väita, et mingit kompleksi eesti kunsti suhtes ega ambitsiooni rahvusvaheliste autorite osas Punabil ei ole, pigem vastupidi. Kuid asjaolu, et Punab ei ole otsustanud välisautorite töid edasi müüa – mis oleks ratsionaalne otsus, sest teoste deponeerimise ruum on igas kogus probleemiks number üks – ning Punabi põhjendus, et tal puudub motiiv müüa, viitavad sellele, et väliskunsti osa kogust võib siiski seni teadmata hetkel, seni teadmata suunas arenema hakata, kui vaid peaks ilmuma mõjuv põhjus koguda just väliskunstnike töid.

Avangardi aabits

Teine suurem näitus Margus Punabi kunstikogust toimus 2014. aastal Viljandis Kondase Keskuses

there are many works by Latvian painters, including artists at the pinnacle of Latvian art history, such as Miervaldis Polis and Ilmārs Blumbergs, but also Andris Brēže, and of the younger artists probably known to Estonian audiences, Andris Vītoliņš, the painting professor at the Latvian Academy of Art.

Punab has also bought international art from galleries. In addition to the aforementioned British photographer John Coplans, other work bought specifically for the collection include American photographer Sally Mann, and Russian painters Elena Figurina and Vladimir Ovchinnikov. From the bankruptcy sale of the art collection belonging to businessman Guido Sammelselg, Punab bought a drawing titled "Man" by the Danish artist Michael Kvium and two paintings from the series by Peter Dreher, which comprises more than five thousand small paintings and which he continues to add to, of a tumbler painted in a hyper-realistic style titled "Tag um Tag guter Tag" No. 937; 942 (1972 – on-going).

There are too few examples of international art in the collection and the selection is too arbitrary to be able to talk of informed collecting. The purchases of international art up to now reflect Punab's interest in the motifs and themes in Estonian art that are echoed in the work of artist's from abroad, and according to Punab in a form in which they do not appear in Estonian art. But the process occurs in the opposite direction too – it was via John Coplans' work that Punab discovered Estonian photographers and started to collect their work and not the work of international artists. Therefore, it could be claimed that Punab does not have a problem with Estonian art or any ambitions regarding international artists, if anything the opposite. But the fact that Punab has not decided to sell the work of international artists, which would be an obvious decision because storage of work in any collection is the number one problem and Punab's rationale that he lacks the motivation to sell suggests that the international part of the collection may, however, at some point start to assume importance, if a good reason for collecting international work presents itself.

ABC of the avant-garde

The second large exhibition of work from Margus Punab's collection took place in 2014 at the Kondas Centre in Viljandi with the title "ABC of Avant-garde".¹³ While "Man, Sexuality, Art" presented work made during the current century, then "ABC of Avant-garde" concentrated on the collection's other important area of focus, namely avant-garde art of the 60s and 70s. This period in Estonian art is typified by the appearance of groups like ANK '64 and SOUP '69 in Tallinn and Visarid and Sõpruskond in Tartu. Earlier work by artists in these groups, and other artists in their circle that fell outside the later canonical work, formed the central core of the exhibition. Tiiu Talvistu's article in this collection is dedicated to this part of Margus Punab's collection.

Miliuseum

In recognition of Matti Milius as an exceptional persona in Estonian culture and in memory of him and his collection and as personal acknowledgment of thanks there is a separate section titled "Miliuseum" presenting a selection of work that originates from Milius' collection.

Milius' personality meant that already by the 1970s he was a well-known figure in Estonia, Latvia, Lithuania, Georgia and Armenia, as well as Moscow, where Estonian artists via Ülo Sooster had good contacts. Through personal contact, Milius managed to acquire, mainly by way of gifts, a unique art collection, which included work by such famous artists as Ilja Kabakov and Ilmārs Blumbergs, and also the odd work by completely unknown artists.

In the 00s Matti Milius started bit-by-bit to sell work from his collection, both to private collectors and the Tartu Art Museum. Work by artists that had meanwhile made it into the pages of art history had in some cases increased in value a thousand-fold and the management of the sums of money that suddenly fell into Milius' lap was more than he could cope with. Instead of improving

¹³ "Avangardi aabits. 1960. ja 1970. aastate eesti kunst Margus Punabi kogust", Kondas Centre 19.04.–04.06.2014. Curator Gregor Taul.

ning kandis nime "Avangardi aabits".¹³ Kui "Mees, seksuaalsus, kunst" esitles käesoleval sajandil valminud teoseid, siis "Avangardi aabits" keskendus kogu teisele olulisele fookuspunktile, 60ndate ja 70ndate tähtsatele avangardkunstile. Seda perioodi eesti kunstis iseloomustab rühmituste tekkimine: ANK '64 ja SOUP '69 Tallinnas, Visarid ja Sõpruskond Tartus. Ekspositsiooni keskmes olid rühmitustesse kuulunud ning nende lähikonnas olnud autorite varaseimad, kaanonivälised tööd. Sellele osale Margus Punabi kogust on pühendatud Tiiu Talvistu artikkel käesolevas kogumikus.

Miliuseum

Tunnustusena Matti Miliusele kui eesti kultuuriloos vaieldamatult erakordsele isikule, tema ja ta kogu mälestuseks ning isiklikuks tänuavalduseks on käesolevas kataloogis eraldi rubriik "Miliuseum", mis esitab valiku Miliuse kogust pärinevatest tööd.

Miliuse natuur tegi ta juba 70ndatel kuulsaks seltskonnategelaseks nii Eestis, Lätis, Leedus, Gruusias ja Armeenias kui ka Moskvas, millega Eesti kunstil olid Ülo Soosteri kaudu head kontaktid. Isiklike sidemete kaudu suutis Milius endale peamiselt kingitustest koostada erakordse kunstikogu, kuhu kuulusid teosed sellistelt kuulsustelt nagu Ilja Kabakov ja Ilmārs Blumbergs, ent ka juhuslikud tööd täiesti tundmatutelt kunstnikelt.

00ndatel hakkas Milius oma kogust teoseid vähehaaval müüma nii erakätesse kui Tartu Kunstimuseumile. Vahepeal kunstiajalukku kinnistunud meistrite tööd olid kohati mitutuhat korda kallimaks muutunud ning ootamatult sülle langevate rahasummade haldamine hakkas Miliusel üle jõu käima. Selle asemel et paremale elujärjele jõuda, muutus kontrollimatult raha kulutava Miliuse olukord järjest hullemaks nii olmeliselt kui tervislikult. Kes neil aastail Mattit vähegi kuulama juhtus, neile rääkis ta õhinal, kuidas kavatseb oma kunstikogu põhjal ja metseenide toel rajada Miliuseumi, mille planeeritav asukoht varieerus, kuid enim levinud variantideks olid ilmselt üle Narva

¹³ „Avangardi aabits. 1960. ja 1970. aastate eesti kunst Margus Punabi kogust“, Kondase Keskus 19.04.–04.06.2014. Kuraator Gregor Taul.

jõe kulgev sild ja Valga-Valka piir. Kuid suur hulk olulisi töid Miliuse kogust olid selleks ajaks juba kas välismaale müüdnud või regulaarsete ostude kaudu Tartu Kunstmuuseumi kogusse jõudnud.

Tagatipuks kaotas Milius 2011. aastal korteri, kus ta sõna otseses mõttes sünnist saati elanud oli, ning ta kogust alles jäänu deponeeriti Tartu Kunstnike Liidu ja Tartu Kunstmuuseumi ruumidesse. Milius ise oli sunnitud kolima sotsiaalkorterisse, mille põlengust põgenedes ta 2014. aasta lõpus teise korruse aknast välja hüppas ja end nii tõsiselt vigastas, et 2015. aasta juuni algul haiglas suri.

Lühikeseks ajaks sel tormilisel eluetapil sai Punabist Miliuse toetaja – seda nii kunstistude kaudu Miliuse kogust kui ka puht sotsiaalses tähenduses, kaaslasena, kes ütleb: “Joo poole vähem, ära võta kiirraene ja pane puhas särk selga.” Kokku jõudis Miliuselt Punabi kogusse ca 150 tööd, sealhulgas Peeter Mudisti legendaarne “Milius künkal” (1979) ja Tiit Pääsuke “Autoportree” (1980), aga ka valik Leonhard Lapini, Sorge ning Tommy ja Laurentsiuse töid ja juba ülal mainitud läti maalikunstimeistrite loomingut. Kuid nende kõrval ka terve rida marginaalsete, ent sellegipoolest huvitavate ja omanäoliste kunstnike loomingut.

Kogumine kui investering ja vastutus

Kogumine on ja jääb paratamatult investeringuks, isegi kui see on negatiivse marginaaliga. Ja asi ei ole mitte ainult ostmisele kulutatavas rahas, vaid ka teoste hoidmiseks loodud tingimustes: igäiks, kellel on kodus väikseimgi raamatukogu, suudab tõenäoliselt ette kujutada, mida võib tähendada raamatutega võrdse arvu maalide hoiustamine. Ning erinevalt raamatukogudest, mille likvideerimisest igapäevaselt kuuleme, on kunstiteos üldjuhul ainukordne või ilmub väga väikeses tiraažis, olles seeläbi kordumatu kultuuriloolise väärtusega. Lisaks võib üks või teine konkreetne kogu ka ise moodustada unikaalse kultuuriloolise komplekti, milleks võib/võis pidada ka Matti Miliuse kogu. Kuid asjaolu, et sellele kui tervikule ei suudetud leida riiklikku ega eraomanikku, tõestab, kui riskantne ja kulukas kunsti kogumine on.

his standard of living, the uncontrollable sums of money meant that Milius' situation worsened, in both his everyday life and his health. During those years anyone who talked to Milius heard him speak enthusiastically of how with his collection and the support of art patrons he would found a Miliuseum. Its planned location varied, but the most common places were on a bridge across the Narva River and on the Valga-Valka border. But by this time a large number of important works in Milius' collection had already been sold abroad or through regular sales had been incorporated into the Tartu Art Museum collection.

To crown it all, in 2011, Milius lost his apartment, where he had literally lived all his life, and the remainder of his collection was stored in the rooms of the Tartu Artists Association and Tartu Art Museum. Matti himself was forced to move into a council flat. At the end of 2014, in an attempt to escape a fire, he jumped out of a second storey window and injured himself so badly that he died in hospital in June 2015.

For a short time during this stormy period of his life Punab became Milius' support – by buying work from Milius' collection and purely in a social sense, as the friend who told him to, “Drink half as much, don't take any quick loans and put on a clean shirt”. In total about 150 works from Milius' collection were bought by Punab for his collection including Peeter Mudist's legendary “Milius on the Hill” (1979) and Tiit Pääsuke's “Self Portrait” (1980), as well a selection of work by Leonhard Lapin, Sorge and the duo Tommy and Laurentsius, and the above mentioned paintings by Latvian masters. But as well as these, there was a large number of marginal works by interesting and unique artists.

Collecting as an investment and a responsibility

Collecting is and unavoidably remains an investment, even when it has a negative return. And the issue is not only the money spent on purchases but also the upkeep of the work – anyone who has even the smallest library at home can probably imagine what it could mean to have an equal number of paintings. And unlike libraries, which we regularly hear are

being closed down, artworks are generally one-offs or produced in very limited editions, and therefore, of unique cultural value. In addition, a specific collection may in itself form a unique body of cultural lore, such as Matti Milius' collection. But the fact that this collection in its entirety was not able to find a state or private owner proves how risky and expensive art collecting is. Media attention surrounding Armin Kõomägi's art collection and his decision to give it up and the interest in the sale of Guido Sammelselg's collection shows just how great the collector's social responsibility is.

Punab, who does not treat his art collection as an investment, but as a voluntary contribution in support of Estonian culture, responded in regard to the future and fate of his collection, that insofar as he has only been actively collecting for six years and plans to live another 60, then it is too early to start thinking about such things. The main role of the collection is to help the collector to break out from the everyday shackles of his profession. We could all dedicate ourselves entirely to our careers, but to step out of the circle of our professional stagnation requires inducement. But no one jumps over their own shadow. Doctor Punab's interest in the portrayal of sexuality in art is too obviously connected with his profession (as a specialist in men's health) to even fool himself, so art for the collector as it is for all viewers, is primarily a representation of reality; and though the creative process that occurs in art and in science, including medicine, is similar, the infinite interpretations open to the artistic model in our rationalised world is both reassuring and encouraging.

Toomas Kuusing, Mahe toit, 2014, õli, lõuend, 120 x 150
Toomas Kuusing, Organic Food, 2014, oil on canvas, 120 x 150

Meedia tähelepanu näiteks Armin Kõomäe kunstikogumise ja kogust loobumise otsuse vastu ning Guido Sammelselja kogu müügi vastu näitab, kui suur on koguja ühiskondlik vastutus.

Punab, kes ei käsitle oma kunstikogumise harrastust mitte kui investeringut, vaid kui vabatahtlikku maksu eesti kultuuri toetuseks, vastas oma kogu tulevikku ja saatust puudutava küsimuse peale, et kuivõrd ta on aktiivselt kogunud alles kuus aastat ning kavatses elada veel 60 aastat, siis on vara hakata selle peale mõtlema. Esialgul on kunstikogumise peamine roll aidata kogujal välja murda eriala kammitsaist. Me kõik võiksime jäägitu pühendumusega oma erialal tööd rabada, aga professionaalse kretinismi ringist välja astumiseks on vaja ajendit. Üle oma varju ei hüppa aga keegi. Meestearst Punabi huvi seksuaalsuse kujutamise vastu kunstis on liiga ilmselgelt erialaline, et teda ennastki petta, ja nii on kunst ka kogujale nagu igale vaatajale ennekõike tegelikkuse modelleerimine; ning kuigi loominguline protsess toimub nii kunstis kui ka teaduses, sealhulgas meditsiinis, sarnasel moel, on lõpututele tõlgendustele avatud kunstiline mudel üleratsionaliseeritud maailmas ühtlasi nii lohutav kui julgustav.